

**„ennyi mindent ki
bírhát el?”
– avagy gondolatfu-
tamok összegyűjtött
versek kapcsán –**

Gergely Ágnes:
Útérintő
Argumentum Kiadó,
Bp., 2006.

Macskaköves út szalad, az egymás mellé illesztett és vert kövek között fű sarjad, s mégis minden rendezett, kiszámított, elegáns. Római hadi út is lehetne, mely a hajdani Róma és Mediolanum között futott egykor, vagy esetleg egy középkori várkapuhoz vezettek az ágyúkerekék döngölte kövek. S lehetne egy felújítatlan, itt felejtett pesti utca – írhatnánk akár úgy is: utca –, melyen egykor hintók és konflisok zörögtek, aztán autók nyomkodták egyre mélyebbre a köveket, s ma már – elérkezvén a XXI. századba – gépkocsik tömege vonul rajta, megfedkezvén az évszázadok hagyta nyomokról. Macskaköves út, melynek vége a fellegekbe nyúlik, a tiszta kék égbolton gomolygó báránfélhők közé. A hadi útból és a pesti utcából így lesz életút a képen. Minden egyes kő az élet egy élménye, egy emlék, mely a megfelelő helyre kerül az útépités során, s így az út ezekből az emlékekből és élményekből alakul, és vezet fel a fehères kéken ragyogó égbe. Gergely Ágnes *Útérintő* című könyvének borítóján a magos egekbe vezet a macskakövekből kirakott és ledöngölt út, egyenesen a fellegek közé, hová csak a megérdemelt emelkednek, ha eljön az idő. Az út eleje és vége beláthatatlan, a messzeségbe vész, s ez a kép már meg is alapozza a hangulatot, mellyel az olvasó a kezébe veszi Gergely Ágnes összegyűjtött verseit.

Macskaköves út szalad, melyben minden egyes kő egy-egy vers lehet, vagy költemény. Egy vers, mely emléket hordoz, élményt éleszt, ismeretlenhez szól vagy igenis ismerőshöz, kortárs festőhöz vagy költőhöz, íróhoz. S ahogy az élményekből és emlékekből élesen körvonalazódik az életút, úgy az egymás mellé illesztett és „döngölt” versekből láthatóvá válik a lírai életmű. S mégis, mi az életmű? A megírt versek összessége egyetlen könyvben összegyűjtve? Az egymás mellé, elé és mögé tett betűk, szavak és mondatok? Vajon tényleg csak ezt jelenti az életmű, vagy ennél sokkal többet? Hiszen jelent rég letűnt hangulatokat, elfelejtett illatokat, színes és fekete-fehér impressziókat. Jelent irodalmat, megszólított és megtisztított hagyományt, jelent kortársakat, és jelent idézeteket, töredékeket egy másik életműből, klasszikus műveltséget és incselkedő modernséget, pillanatba merevített örömet és fájdalmat, hazát jelent és Európát, magyarságot és emberiséget. Azonban

ha csak így és ennyit jelentene, nyugodtan mondhatnánk: „Akár egy halom hasított fa, / hever egymáson a világ...”. Nem, nem csak ennyit. Jelenti mindennek a szervezését, s akkor minden illat, minden fénynyaláb és minden emlék, szó, töredék, minden kérdés és felkiáltás egy láthatatlan, de érezhető struktúra harmóniájában oldódik egygyé. És így az életmű tartást és magatartást jelent, és legvégül, mégis mindenekelőtt: világképet, mely magában foglal hitet, vallást, erkölcsöt és morált. Mindezt pedig egészben, megbonthatatlan egységben ábrázolja, valami feloldhatatlan harmóniában, melyben minden résznek, apró töredéknek helye, szerepe és jelentősége van. A költő egy végeérhetetlen pillanatba zsúfolja a világot, s az édes tehertől mégis felnyög: „Ennyi mindent hogy viszek el? / ennyi érintést odaát, / mit jelentem úgy visel, mint lábmosást a pátriárka?” (*Útérintő*). A lábmosás krisztusi alázatának fensége feszül itt szembe az ember véges voltának tudásával; „és vízszagok és pékszagok, / és zengő metróállomások, / és lombikok és évszakok, / s egy nyelven beszélnek az álmok – / ennyi mindent ki bírhat el?” folyik tovább a kétkedés, mely végül a lehetetlenség kimondásával zárul: „Sem gránitkő, sem pátriárka. / Ennyit az az út sem visz el / Győr-Abdacsorna-Kapuvárra.” A teljesíthetlenség tudása és felismerése, ugyanakkor a mindebbe bele nem törődés szüli azt a termékeny feszültséget, melyből gyöngyszemként bújnak elő Gergely Ágnes versei. Az életmű egészben láttatása szembeszegülés a minduntalan felbukkanó tudással: a költő csupán részeiben tárhatja elé a világot. S éppen ez a feszültség az, mely hol hullámmón, hol egyenletesen különös tartást ad Gergely Ágnes (lezáratlan) életművének.

Macskaköves út szalad, melynek első versköve 2001-ben keletkezett, s mivel ajánlasként, felütésként szerepel a gyűjteményes kötet elején, kiemelt, különleges jelentőségűnek tarthatjuk. A *Hálaadás-parafraízis* nem egyszerűen kötetnyitó vers, annál sokkal több: költői hitvallás, s egyúttal köszönet és tiszteletadás az elődöknek. „Szememnek Weöres nyitott új mezőt, / Illyés tanított ízére a dalnak, / és Pilinszky, hogy meg sose hajoljak / a korszellem s a kordivat előtt.” Parafrazeált sorok Pilinszkytól, Illyéstől, Weörestől, Nemes Nagytól, Vas Istvántól és Yeatstól, melyek így kijelölik azt a poétikai hagyományt, mely irányította költői lépteit, melytől tanult, s melyet magáénak vall. Tárgyasult, modern költészet ez, melynek játékosága és klasszikus, néha pilinszkyesen szikár vonásai jól látható ars poeticát jelölnek, s emellett mégis egyedi, külön utakon járó, egyszerűen Gergely Ágnes-i. S mielőtt további hasonló verskövekre lépünk, idézzük meg az *Árnyékváros* című, 1986-ban kiadott válogatott versek előszavának néhány mondatát:

„Szerzője mindig várost akart alapítani. (...) A gyűjteménybe tehát épületként kerültek be a versek. Ez, a metaforával tovább játszva, kisebb-nagyobb rekonstrukciót tett szükségessé: néhány verscímet meg kellett változtatni, sorokat kicserélni, ritkábban az egész versvázra új homlokzatot húzni, ha a város úgy kívánta.” Ha a gyűjtemény, mi több az életmű úgy kívánja, akkor változtatások szükségesek, melyeket gyakran észre sem veszünk. Azonban érdemes figyelni mindezekre, hiszen átalakulásuk, átszervezésük a szempontok és nézőpontok változásáról is tudósíthatnak minket: egy-egy verskö ki-cserélése vagy átcímzése más irányba terelheti akár az egész utat is. Míg az *Árnyékváros* című kötet első ciklusa a *Városalapítás* címet viseli, mely a jövőbe vetett hitet is szimbolizálhatja, addig az *Útérintő* kötet első két ciklusának, mely ugyanezen verseket tartalmazza, más címetek adott a szerző: az elsőnek *Az égő város*, a másodiknak pedig *A páholyban az inkvizítorok* címet. Itt már korántsem érezhetjük optimistának a címadást, inkább a lemondás, a veszteség hangulatai lengik át a költeményeket, s mindezt jelentős mértékben az új címek is előidézik. A pusztulás, a reménytelenség sorait emeli ki a cím, s ezek válnak ciklusszervező motívummá: „Ez törtévé, eltűnt látomásom, / s hirtelen felriadva, azt látom, / szerencsétlen álomom vált valóra: / lángokban áll édes hazám, Trója!” (*Aneas álma*), „kültelki házak udvarán / elsápadnak a mályvák / veti a csönd a kártyát, / és itt az éj nagyon korán;” (*Külváros*), „Ajtófélfámon jel vagy: megtapadtál; / a Ferdinánd-híd, a tenyéryi rács, / a lucskos út, a végelgyengülés, a fűzabálás / vak képzeles csak mind, elmeszülemény” (*Ajtófélfámon jel vagy*) vagy „s ahogy én védem a magam rögét / őket is megvédte a pannon ég // innen is túl is kéklük az az út / hát menjen innen fusson aki tud.” (*Pannon ég alatt*). S szóljunk Johannáról, a szent és máglyán elégetett szűzről, kit csodált, ám nem értett kora, s ezért aztán elpusztított. Tizenöt újabb verskö, mely éppen egy mesterszonettet tesz ki, s szól Jeanne d’Arc-ról: „Nem volt bolond a szűz csak épp szokatlan” (*Johanna*). Kicsit a XX. századi magyar történelem allegóriájaként is olvashatjuk e szonetteket, melyekben a kortársi megértés és értetlenség feszültségéből kristályosodik ki a jövődönék szánt üzenet: „Emléknep indul és ítélezés / kimondják hogy a boldogtalan Jeanna d’Arc / rút félreértés áldozata és / lecsukatják az ügyeletes zsandárt”, melyet még félelmetesebbé és figyelemre érdemessé tesz a cikluscímet is adó sor: „*Jeanne d’Arc a máglyán a színpad forog / a páholyban az inkvizítorok*”.

Macskaköves út szalad, s Kobaltország kastélyába vezet, hol Enceládó király uralkodik furcsa birodalmán, melyben található egy olyan kismadár, ami nem hajlan-

dó énekelni parancsszóra, hiába is kérleli a nagy király. És ott az udvari bolond, aki mint a költők, mindig csak a szintiszta igazat mondja, mert megteheti, joga van hozzá: kimondhat mindent, mi másnak tiltott vagy veszélyes. Szerepjáték-költészet alakul itt Gergely Ágnes lírája, s minden vers fölött rövid bevezetést találunk, melyben a király és a bolond párbeszédét olvashatjuk. S itt – a *Kobaltország I.* cikluson belül – lelhetünk poétikai hitvallást is a *XVII. Enceládó Szulfátó udvari bolondjának naplójából* című rövid ciklusban, melybe három további verskö rejtőzött. Önreflexív költemények ezek központozásról: „Három-négy pont... a szöveg vácog itt-ott...”, „kiálts rá felkiáltójellel, és / tudjuk, múlandó a kételkedés!” (*A költészet didaxisáról*), majd ritmusról: „a nevetségig-táruló, / magát-világnak-áruló / kőbomlás, építmény, ima – / trochaikus gimnasztika.” (*A költészet ritmusáról*), végül az utolsó, mely a méretekről szól (*A költészet méreteiről*). Kobaltországot és Enceládót elhagyva aztán tovább lépkedhetünk a rendezett macskaköveken, melyek – úgy tűnik – visznek bennünket a szélrózsa minden irányába, s mégis: egy célirányos rántással a költő mindig egy irányba tereli lépteinket. Itt Eliotot látjuk, majd Ezra Poundot, vagy éppen Yeatsot, s mellettük Vas Istvánnak, Jókai Annának vagy Lakatos Istvánnak szól az ajánlás. S közben a helyszínek: Dublin, London, Segesvár, Trója, s talán Nigéria vagy Madagaszkár. Rengeteg íz, emlék és hangulat, s rengeteg forma, ütem, ritmus és rím, melyek mégis ugyanazzal az alázattal ugyanazon oltáron, a költészet oltárán áldoznak. Talán mégis van oltár az „Oltárom nincs” (*Hálaadás-parafrazis*) kijelentés ellenére is.

Macskaköves út szalad, s így érünk az utolsó előtti költeményhez, a triptichonhoz, azaz a *Szárnyasoltár*hoz, mely akár e gyűjteményes könyv kötetzáró pozícióját is megérdemelné. A „Hányféle pózt tanult a test!” felkiáltása és a „nincs út szobor és minta között” kijelentése mind megelőlegezik a harmadik rész, *A magyar nyelvhez* című vers emberének és költőjének erkölcsi és morális tartását és minden álságossal és hamissal szembeni fellépését sugalló sorait: „Minden foghíjas létra ellen, / káros tűzű legenda ellen ... (...) illemből tett gesztusok ellen ... (...) s a felelőtlen, laza szellem / kigazolatlan verse ellen... (...) szavaid forognak a számban, / szavaid forognak a számban.” Gergely Ágnes *Útérintő* című könyvének borítóján a magos egekbe vezet a macskakövekből kirakott és ledöngölt út, s oda vezet az életmű is, és az olvasó – a költővel együtt – szintén csupán kérdésbe old(hat)ja az olvasás csöndjében keletkező elviselhetetlen feszültséget: „ennyi mindent ki bírhat el?”

Vincze Ferenc